

Ристо Цунов*

УЛОГА ДРЖАВЕ У ШВЕДСКОЈ ТРЖИШНОЈ ПРИВРЕДИ

Ова тема не може бити успешно представљена а да се при том не изнесу неколико битних ставова који су карактеристични за разумевање опредељења у слојевитом шведском друштву, програмима партија и посебно у редовима социјалдемократа, јер она дају одговор на питање улоге државе у тржишној привреди Шведске. Ево нека од њих:

Опште опредељење Швеђана је да за остварење трајног привредног раста је потребно обезбедити добру стабилност у друштву. Даље, да је потребно створити атмосферу поверења у будућност створити расположење и вољу за радом, за штедњом и инвестирањем, и да напори индивидуалног лица дају трајне резултате.

Професор Валтер Корпи са Штокхолмског универзитета полази од чињенице постојања плуралистичког индустријског друштва у Шведској у коме постоје конфликти између послодаваца и запослених радника као и сукоби између различитих група и класа грађана. Међутим, стоји чињеница да је индустријско друштво створило нове институције за решавање таквих конфликата. Најважније међу новим институцијама су: политичка демократија и тржиште рада, ради регулисања односа између синдиката и удружених послодаваца. Овим је омогућено одвајање конфликата на тржишту рада од конфликата у политичком животу.

Како је основни циљ шведских социјалдемократа, социјалистичког покрета у Шведској био, а и сада јесте, стална борба за побољшање економских и друштвених услова целог становништва и пошто су заинтересовани да остварују једнакост у могућностима а не неку савршену једнакост, у циљу развоја комплетне личности индивидуе и способности које му је дала при-

---

* Ристо Цунов, Скопје

рода, а ради чега је потребно стварање економског раста, јер је онда лакше решавати све друге економске конфликте у друштву. Шведски социјалистички покрет држи да није потребан нити тоталан конфликт нити савршена хармонија између различитих класа друштва. На плану таквих схватања изграђено је и гледиште о „функционалном социјализму“.¹ (према Естену Ундену). Према њему — нагласак је стављен ан концепт власништва. Не као недељивог концепта, већ сасвим супротно као концепт који укључује различите функције сопствености, које се лако могу одвојити једне од других.

Оно што је шведски социјализам учинио, и још увек чини, јесте да се посебном улогом државе смањује или регулира један број ових функција које су раније регулисали сами капиталисти и још увек их регулишу у многим другим капиталистичким земљама. Путем законодавства и законских инструмената друштво дефинише права и обавезе које укључује сопствеништво. Овде се укључују правила о заштити радне и спољне средине, одредбе о коришћењу земљишта и природних извора, одредбе које се односе на права радника и одредбе о подршци потрошачима. Путем својих синдикалних организација, радници имају право на увид и утицај на управљање друштвеним пословима.

Формирање колективног капитала је витално средство за остваривање борбе против концентрације економске снаге или других облика олигархије. (Закон о радничким фондovima у предузећима као колективном капиталу који се издваја из профита донет је 1983. године). Формирање капитала као колективне сопствености служи јачању демократског утицаја у економском животу, којим се омогућује да инвестирани капитал буде редистрибуиран на повољан начин ради уравнотеженог економског развоја и креативног подuzетништва, чиме се оспособљава интерес народа да учествује у порасту друштвеног богатства. Капитал зарађен колективним радом, такође постаје стабилизирајућа противтежа приватном капиталу. Све друге форме сопствености, као што су државна и задружна сопственост, користе се ради унапређења конкуренције.

У шведској привреди је данас 90% од средстава производње у приватним рукама појединаца или приватних организација, 4% припада задругама, а 6% припада држави.

Међутим, интересантно је погледати структуру *реалног капитала*, тј. вредност таквих средстава као што су некретнине, машине, земљиште, робне залихе и трајна потрошна добра, према различитим категоријама сопствености.²

¹ Functional socialism — A Swedish theory for democratic socialization — by Gunnar Adler-Karlsson, str. 19—21.

² »Löntagar Fonden«, Tidens Förlag, Stockholm, Rudolf Meidner i Samarbete med Anna Hedborg och Gunnar Fond.

Укупан реални капитал 1970. износио је 650 милијарди круна и био на следећи начин подељен:

	млрд.	%
Директно физичка лица	240	= 37
Држава и општина	190	= 29
Акционарска друштва	160	= 24
Кооперативи	13	= 2
Стамбене задруге	25	= 4
Остале фондације	25	= 4
Укупно:	653	= 100

При том *физички производни капитал* што произилази као део укупних реалних извора, у принципу се налази у привреди. Њега сачињава вредност стамбеног фонда, капитала у домаћинствима, и ту је укључен у реални капитал који је у поседу јавне управе. Његова подела је у 1970. години била:

	млрд.	%
Акционарска друштва	124	= 58,5
Држава и општина	62	= 29
Физичка лица	15	= 7
Кооперативи	11	= 5,5
Укупно:	212	100

Из напред изнесених података види се да је физички производни капитал који је ангажован у привреди износио 1/3 од укупног реалног капитала. Подела по власницима је другачија од оне раније изнесене. Акционарски капитал у привреди повећао је своје учешће од 24% на близу 60%, док је смањено учешће физичких лица од 37 на 7 посто.

У самој, пак, индустрији још је већа концентрација капитала у рукама акционарских друштава. Иначе индустрија располаже само са 1/6 од укупног реалног капитала.

Од укупно 10 милијарди акционарска друштва поседују 88 милијарди или 80%; држава и општина 7 милијарди или 6,5%; физичка лица 7 милијарди, или 6,5% и кооперативи 8 милијарди или 7%.

Према расположивим подацима само 8% одраслог становништва је сопственик акција, то јест само 15% од целокупног броја домаћинстава. При том 0,01% сопственика акција поседује 25% укупне вредности акције.

(Подаци и табеле су из књиге „Раднички фондови“ коју је написао Рудолф Мајднер у сарадњи са Аном Хедборг и Гунар Фондом — издање 1975. године).

Најважнија промена у дистрибуцији богатства у послератном периоду у Шведској је релативна промена богатства од приватног ка јавном сектору. Ово је посебно случај са финансијском имовином — успостављањем фондова социјалног осигурања по основу радног односа поред фондова из којих се финансирају

народне пензије. Ови фондови социјалног осигурања су крајем шездесетих година учествовали на организираном тржишту капитала, а 31,4%, а очекивало се да ће средином 1970. године постићи 40%.

По Асару Линдбеку („Шведска економска политика“), до оваквих битних промена у дистрибуцији дохотка између предузећа, домаћинстава и јавног сектора дошло је као последица структурних промена на страни производње у шведској привреди.

„... Тако, производња услуга променила је своје учешће у друштвеном производу од 43% у 1950. на 50% у 1970. док је учешће сектора робне производње опало у истом периоду са 57 на 50 посто друштвеног производа. Највећи део промена отпада на експанзију производње услуга јавних служби, од 13 на 18 посто.“³ (образовање, здравство, социјално старање и сл. — Р. Ц.)

Нека подручја државних интервенција на тржишту Стамбена област

Планско вођење стамбене политике, уз интервенцију државе на овом подручју огледа се у субвенционирању камата на стамбене кредите, у субвенцијама станарина путем стамбеног додатка, као и контролом висине станарина што је напуштено тек после 1976. Тада је контрола замењена централизованим споразумом између организација на тржишту станова (то јест између удружења станара кираџија и удружења сопственика станова за издавање).

Основни циљ стамбене политике који је остао исти до данас је: омогућити свим људима да станују у довољно великим и конфорним становима, обезбедити за укупно становништво бољи стандард становања. То је обезбеђивано друштвеном подршком домаћинствима чији приходи нису били довољни да им обезбеде добре услове становања. Од око 3.500.000 домаћинстава око 500.000 је примало стамбени додаток. Тако је потпуно савладан проблем становања у скученим становима (њих је било 1945. г. 44% од свих станова, а у 1980. само 4,3%). Ово је постигнуто учешћем инвестиција за стамбену изградњу у укупним инвестицијама на тржишту кредита. Само у периоду 1981. до 1986. то учешће је износило 23,63% (1981); 20,45% (1983); 1985. износило је 21,41% (статистички годишњак Шведске 1988. године). Иначе, стамбена изградња у периоду 1951—1985. године била је како следи: од 1951 до 1960. просечно је изграђивано 58.508 станова; 1961—1970. просечно 89.089 станова, 1971—1975. изграђивано 94.776 станова и 1976—1980. 57.746 станова годишње да би изградња опала у периоду 1981—1985. на 42.764 стана и у 1986. години износила само 28.791 стан.

³ Swedish Economic Policy — Assar Lindbeck, »11. Income distribution policy and Structural Changes«, str. 219.

Финансијско учешће државе путем кредита за стамбене пројекте заснива се на претпоставци да ће највећи део потребног кредита — 70% од основе за кредит — дати кредитне установе са тржишта кредита као хипотекарни кредит. Хипотекарни кредит и државни стамбени кредит обезбеђују 95% потребног капитала за покривање трошкова грађења, а остало мора да покрије инвеститор сопственим средствима.

Субвенционирана камата за кућу за чију изградњу је коришћен државни стамбени кредит, тј. дио камате за оба кредита, државни и хипотекарни, плаћа држава. Субвенције су највеће у првој години, а потом се смањују тако да се после десете године у бруто камати и отплати износ субвенција на камату, камата и отплата се скоро изједначају, док је у првој години субвенција камата износила 75%.

Резултати истраживања регулативе везане за субвенционирање у стамбеној области објављени 1987. године, говоре поред осталог и следеће:

„Потреба за променом садашњег система субвенционирања постала је последњих година све акутнија, пре свега због повећаног темпа издвајања средстава за субвенције у становању и повећаног оптерећења државног буџета.

Садашњи систем субвенционирања становања кроз више облика субвенционирања, изазива одређене негативне ефекте, а неки од постављених циљева стамбене политике, које је требало остварити путем система субвенционирања, не остварују се. По анализи дистрибуције субвенција за становиње, Фрикман је установио да 77% стамбених субвенција отпада на 30 посто домаћинстава са најнижим приходима (1980), док је 45 посто пореских олакшица отпадало на 20 посто домаћинстава која су имала највиши приход (олакшице се односе на убрајање); камате на кредит се признају при израчунавању основице за опорезивање као расход у 1970 — Р. Ц.) Осим тога, извесни спољни чиниоци као што је, на пример, инфлација имају значајан утицај на функционисање система субвенционирања у области становања.“⁴

У разматрању како даље са стамбеном политиком, ипак се препоручује да се евентуална промена прописа у области становања спроведе пажљиво и постепено, у једном релативно дугом временском пеориду, ради умањења краткорочно негативних ефеката и да се свим заинтересованим лицима пружи прилика да се прилагоде променама.

⁴ Regleringar inom bostads — livsmedels — och transportomardena — kartläggning och analys — Bilaga 22 tull LU87; str. 39. — Izdanje Državne uprave za cene i kartele.

Програм политике на тржишту рада и улога државе

Године 1984, око 82% радног становништва (од 16. до 64. године) припадало је радној снази. Велики удео у повећању радног становништва у периоду од 1970. до 1984. био је омогућен значајним повећањем учешћа жена у укупној радној снази, али и повећањем становништва у радној доби. Иначе, у том периоду (1970—1984) укупан пораст радног становништва био је 535.000 или 14% (годишње 38.200 лица).

Програми политике тржишта рада били су усмерени на: јавне радове, субвенције приватних компанија, на владине поруџбине, програме за преквалификацију и стимулирање покретности радне снаге. Оснивањем националне комисије за тржиште рада, а касније и Управе за радну снагу, програми су се проширили и изменили.

Остварени су рехабилитациони центри за инвалидна лица, заштитне радионице. Програми за професионално оспособљавање незапослених су се проширили. Главни проблем 50-тих и 60-тих година био је недовољан прилив радника. Ово се успешно почело решавати путем веће имиграције из иностранства, већег обухвата програма оспособљавања за занимања и већим приливом жена на тржишту рада. Политика тржишта рада стимулирала је већу покретљивост радне снаге прелажењем из једне у другу професију; реалокацијом радне снаге из једног у други регион која је била подржана владиним финансијским мерама. Програмима политике радне снаге (заштитне радионице, програми за стварање послова за старије особе и инвалидизирани инвалиди, програми рехабилитације, обука за занимања која се траже на тржишту рада) било је обухваћено у 1963. години 0,8%, у време када је незапосленост радне снаге износила 1,7%, да би у 1984. години ови програми обухватили 4,1% од укупне радне снаге при стопи незапослености од 3,1%. Трошкови за остваривање ових горе поменутих програма су се попели од 4,2 у буџету централне владе, уз издвајање друштвеног производа од 1,3%, а при стопи незапослених од 1,9% од укупне радне снаге у 1970—1971, да би ово учешће трошкова порасло у централном владином буџету на 6,1%, и 3% од друштвеног производа при стопи незапослености од 3,1% у 1983—1984. години. После 1980. посебно се оштро повећава незапосленост међу омладином (од 16 до 24 година старости)

тако да је њихов број од 55.000 младих људи учествовао у укупном броју незапослених са 36,4%.

Програми на тржишту рада за 1980. годину обухватали су следеће облике интервенција: Издаци службе за запошљавање и саветодавне службе, програми за утицање на понуду радне снаге и стимулирање покретљивости радне снаге, програми за утицај на страни тражње за радном снагом (привремено запошљавање, заштитне радионице, мере за стварањем послова за инвалидна лица, субвенције зарада за инвалиде и други слични програми усмерени на предузећа); новчане накнаде дохотка за незапослена лица, систем осигурања за изгубљени доходак за време незапослености. Учешће издатака за остварење ових програма у фискалним годинама 1972—1973. и 1983—1984. кретале су се као проценат од укупних издатака за све ове групе програма како следи:

	1972/73.	1983/84.
1. Саветодавне службе за запошљавање	6	5
2. Програми за утицај на понуду рада	23	23
3. Програми за утицај на потребу рада	59	41
4. Новчане накнаде	11	29
5. Други програми	1	1
Укупно:	100	100

Извор: Национална управа за радну снагу.⁵

Саветодавним службама за запошљавање обратило се од стране предузећа за попуно са 625 хиљада лица на упражњеним местима у 1984. Међутим, број оних који траже запошљавање у истој години био је 763 хиљаде лица. Службе које посредују имале су укупно 3.820 запослених службеника који раде на побољшању контаката између предузећа и заинтересованих лица за запошљавање.

Не износећи даље детаљну информацију о остваривању политике у осталим подручјима јавне службе за запошљавање, овде је значајно подвући став о томе да друштво мора да чини напоре у име група којима је потребна посебна подршка на тржишту рада. Мора се дати приоритет мерама које воде запошљавању и образовању (обуци) индивидуа које траже посао у односу на накнаде у готовом новцу. Када, пак, због различитих услова нису остварљиве такве мере, онима што траже посао, мора се дати право на финансијску подршку.

⁵ The Swedish Approach to Labor Market Policy, by Bo Jangenaäs, 36.

Порези као инструмент за остварење једнакости

Пореска политика је вероватно главни инструмент за реализацију друштва правичности и једнакости у Шведској. Економска политика се заснива на унапређењу запослености, техничко-технолошког, економског и индустријског развоја са посебним освртом на околину, регионалну равнотежу и монетарну стабилност.

Задатак пореске политике је да обезбеди простор за битне заједничке потребе и да изађе у сусрет захтевима грађана за социјалном сигурношћу, за унапређењем здравог управљања производним снагама земље и постизање уједначеније расподле дохотка и богатстава. Главни принцип у опорезивању који се примењује јесте опорезивање према могућностима. Из тог разлога опорезивање дохотка од капитала мора да има значајан допринос финансирању јавних трошкова. Даље, опорезивање треба да се обликује тако да користи производном инвестирању.

Пореским приходима се покривају издаци за заједничке службе за образовање, јавну здравствену заштиту и државну управу. Године 1977. 25% друштвеног производа издвојено је на издатке за образовање и јавну здравствену заштиту.

Порез на доходак грађана игра врло значајну улогу. Он се састоји из два вида: општински, који је пропорционалан и државни, који је прогресиван. Порез на доходак (профит) предузећа, акционарских друштава може да износи и до 55% (конкретно у 1977. години он је износио 40%, да би се у 1986. години попео на 46,22%. Међутим, код пореза на опорезиви доходак грађана у периоду од 1977. до 1986. стопе опорезивања су се смањиле са 15,35 на 8,71%.

Ради подстицања инвестиционих улагања код предузећа, акционарских друштава успостављена је 1947. године могућност смањења пореских обавеза, уколико издвајају део профита на посебном рачуну код Народне банке Шведске, ради улагања у инвестиције онда када привредна активност јењава. Тај издвојени дио није подлегао опорезивању (У 1961. такво издвајање требало је да износи 46% од профита. Супротно томе ако би се профит делио за дивиденде акционарима онда би он био оштро опорезован чак до 90%.

Индириктни порези — порез на додатну вредност. Ова врста пореза заменила је порез на промет производа у 1969. години. Уведен је 1971. као 15% и представљао је 17,65% од цене на мало производа и услуга. Он је стално растао, тако да је у 1981. години био 19,04%, да би у 1986. години износио чак 27,7%, што очито говори да је задовољавање заједничких потреба који се из њега финансирају порасла.

У 1985/86. буџетској години из пореза на доходак грађана и профит предузећа убрано је 60.410,6 милиона круна, а од индириктног пореза на додатну вредност — 113.696,8 милиона круна.

Простор приказа не дозвољава шире и дубље улажење у детаље и финесе политике опорезивања у Шведској. Шведски економисти који су средином седамдесетих година разматрали проблеме остварења економских циљева упутили су доста оштре критике постојећем пореском систему са аспекта оштрине захватања средстава за широку лепезу потреба грађана. Почетком осамдесетих година (1982) појавила се публикација — „Избор економске и социјалне политике у 1980-тим годинама“⁶, издату од Бенгта Ридена и Вилија Бергстрема. У њој је заступљено 15 чланака у којима је представљен спектар политичких мишљења, не према идеолошким опредељењима аутора, јер су они бирани као експерти са посебних подручја што су била предметом дискусија. Чланци обухватају фундаментална питања привредног и социјалног живота Шведске. Ту су питања као: питање политичке демократије; зараде, цене и порези; снабдвање енергијом; сопственост предузећа и функционирање мешовите економије. Сами издавачи су свој заједнички прилог насловили: „Шведска у 1980-тим — како су туробне перспективе?“

За седамдесете године оба аутора пишу да се одликују повећаном тражњом као и у ранијој декади, али да су на способност привреде да се томе негативно прилагоди утицали спољни фактори. Тако су поставили и питања као што су: ко је могао предвидети слом међународног монетарног система? Ко је могао предвидети нафтну кризу и заустављање нуклеарних централа? Ко је могао предвидети да ће расти индустријализација и извоз у неразвијене земље и да ће структурна криза погодити западни свет претњом банкротства многих компанија које су биле кичма шведске индустрије?“ Они су даље оценили да се за време 1970-тих у целини покушало у Шведској да се из производње, овде се укључује и цела привреда, извуче више доходака него што је она била способна да произведе. Политиком која је спровођена дошло се и до дефицита у владином буџету од скоро 10% друштвеног производа.

У вези са сектором јавних услуга који је доспео до 30 одсто од друштвеног производа и брже расте од других привредних сектора, поставља се озбиљно питање ефикасности производње јавних услуга, због чега је то питање постало фундаментално питање макроекономије. Даље се поставља нужност промена на плану договарања о кретању зарада запослених, тражи се редистрибуција извора од потрошње ка формирању капитала што се прихвата као правично.

Долази до слабљења ауторитета политичара и повећања нетолеранције према имигрантима, долази исто тако и до опадања солидарности, повећава се избегавање плаћања пореза.

⁶ »Sweden: Choices for Economic and Social Policö in the 1980s« — edited by Bengt Ryden & Willy Bergström.

Дуга светска привредна стагнација погодила је и јаку извозно оријентiranу привреду Шведске. Поред свега тога ипак се показало да се шведско друштво и шведска економија — држава благостања — показала веома јаком против нестабилности и криза у 70-тим годинама.

Од других прилога у овој збирци чланака задржаћу се на оценама и предлозима ставова још у натпису Ерика Дамена — „Да ли мешовита економија има будућност“⁷ и на чланку Ерика Лундберга: „Перспективе будуће шведске економије — Две екстремне алтернативе“.⁸

Ерик Дамен, супротно оценама које су други аутори изнели о златним шездесетим годинама, износи другу страну опште економске ситуације. Енормни пораст тражње, изазван издвајањима за бројне социјалне потребе, изазвао је на страни понуде — због опадања профита у индустријском сектору, посебно код малих предузећа, дошло је до одступања друштвене рентабилности од једног до другог циклличног стања. На берзама су опали приходи-приноси од акција — од средине 60-тих година када су износили 8—10 процената, да би почетком 80-тих њихов принос опао на половину нивоа из шездесетих. Мала предузећа су била у све тежем положају, јер су морала да спроводе политику линеарног подизања зарада најслабије плаћеним радницима па су им због тога остала веома оскудна средства за инвестиције у новелације, за адаптирање захтевима нове технологије и технике. У исто време предузећа су упадала у тешке дугове. И корпорације су постале све више рањиве на цикличне промене, док је њихова способност за експанзију била подривена у многим случајевима. Овакав развој је знатно проширио обим владиних интервенција и то баш у време владавине коалиције грађанских партија, због оштрине кризе која је избила 1975. Како Дамен види будућност мешовите економије? Према њему су могућа два правца развоја: један — даље опадање и други — ренесанса.

Према оцени Дамена могућност да систем отвори пут предности приватне капиталистичке тржишне економије је веома ограничен. Он пише: „Тако данашње ‚мешовито‘ не добија пуну предност најбољих могућности које нуди други систем“. Према њему проблем лежи у релативној стабилности политичких односа снага, те се са те стране не може очекивати подстицај новом правцу развојних услова. Наставиће се пракса доношења централизованих одлука, подржаваће се државна предузећа, и одржаваће се регулатива за бројне различите сврхе. Али на крају ипак закључује: „Мешовита економија има будућност, јер

⁷ Из књиге: »Sweden: Choices for Economic and social policy in the 1980s« — чланак Erika Dahmena »Da li mešovita ekonomija ima budućnost«, 108.

⁸ i ⁹ Detto — чланак Erika Lundberga »Perspektive buduće švedske ekonomije — dve ekstremne alternative«, str. 217. i dalje; citat sa 221. strane.

у неколико следећих година, што је све што неко може да претпостави — тешко заменити овај са потпуно новим системом“. Ово је он тврдио у време оштрих супротстављања у дискусији о радничким фондовима у 1976. Па ипак дошло је до усвајања Закона 1983. г., али тек после 7 година. У време те дискусије се сматрало да је успостављање радничких фондова инкомпатибилно са тржишном економијом, јер ако би радници управљали фондовима они би спречили деловања тржишне економије. На левици, пак, у то време било је колебања да ли ће се успети на време да се разради механизам управљања овим фондовима, као алтернатива систему диспонирања са акумулацијом у предузећима, систем који је уходан и функционише.

Ерик Лундберг у свом чланку „Перспективе будућности шведске економије — Две екстремне алтернативе“, од како је извршио анализу и оценио узроке кретања на пољу привредног развоја у току 1970-тих година, констатује да тешкоће које су се испоставиле седамдесетих година нису првенствено биле резултат мањкавости тржишне економије и тврди: „Пре ће бити да су последица лоше владине политике у Шведској као и другде. Ове политике су проузроковале инфлацију, стагнацију, поремећаје у платном билансу и несигурност девизног курса. Што се тиче владиних интервенција када се дешавају ломови, такво мешање је само још даље утицало на поткопавање поверења у тржишни систем. Пре свега, огроман јавни сектор, са својим рушилачким системом пореза и социјалног благостања, одговоран је за нефункционисање тржишне привреде.“⁹ А потом Лундберг разматра две алтернативе. Прву која предлаже социјалистички плански систем заснован на радничким фондовима као реакцију на тешкоће из 1970-тих. И супротно томе, друга алтернатива — радикално различит пут изласка.

Код прве алтернативе полази од решења енергетске кризе у Шведској путем „враћања на друштво угља и горивог дрвета“. Пошто је размотрио разне могућности деловања са циљем смањења дефицита у платном билансу, који би довели до демобилисања резерви које леже у продуктивности. Остварење циља запослености би довело до даље континуиране експанзије јавног сектора, што би даље водило повећању јавних трошкова. Даље, таква политика би имала за задатак погоршање платног биланса и инфлацију трошкова, тада би и депресијација круне постала неизбежном. Процес стагфлације, према овом екстремном сценарију учиниће све неизбежнијим радикалне промене у систему. Лундберг ипак упозорава на чињеницу да шведски политички систем „није конструисан за доношење таквих врста дугорочних одлука које захтева систем социјалистичких фондова“ и да зато „није оптимиста у погледу шанси за успостављање система

способног за живот, систем децентрализованих фондова и сектор где се одлуке могу доносити без јаке политичке интервенције.“ Затим наставља: „Ми смо на путу да изгубимо много од плурализма уграђеног у стари систем. То ће бити друштво договарања иза затворених врата, у којем предуслов за успех није нечија способност да добро ради у условима тржишта. Одговорност ће аутоматски бити скривена и конфузна“.¹⁰

У вези са јавним сектором и друге екстремне алтернативе, Ерик Лундберг је одлучан у томе да је шведска мешовита економија у њеном садашњем стању тотално рањива. Ово због тога што постоји јаз између тржишта рада где је разлика између трошкова рада у раду предузећа и реалног дохотка радника после опорезивања таква да су трошкови рада прекомерно велики у поређењу са трошковима капитала, што доводи до непотребног форсирања високе стопе рационализације и аутоматизације. Док у приватним предузећима опада стопа запошљавања, у предузећима јавног сектора она расте чак и у периоду рецесије. Отуда се као циљ поставља: учинити ефикаснијим како тржиште капитала тако и тржиште рада. Сврха друге радикалне алтернативе као екстремне алтернативе јесте — радикално чишћење јавног буџета, повећање индиректног опорезивања ради, између осталог, и смањења пореза на доходак. Даље, у трогодишњем периоду треба обезбедити очување животног стандарда група са ниским дохотком. Таквом политиком дохотка, формирање зарада мора бити регулисано путем пореза. Номиналан пораст зарада мора бити строго ограничен. Као резултат такве политике дохотка мора доћи до јаког побољшања платног биланса и повећала би се граница за инвестиције.

Сврха концепције друге екстремне алтернативе јесте да путем кресања укупног јавног сектора на разумне пропорције — доведе учешће јавног сектора у пропорцију са учешћем у друштвеном производу који постоји код других упоредивих земаља. Политика расподеле дохотка мора да фокусира са ставом гарантовања стандарда првенствено за групе које су најмање имућне.

Наведеним приказима би требало додати још и закључак Ханса Цетерберга у напису под насловом „Политичке вредности 1980-тих година“, у којем констатује да је: „дух и подстрек за инвестирање угрожен од сложености владине регулативе, тешког пореског оптерећења и од растуће примене принципа већине на пољу политике.“ Даље закључује: „Досада су предузимачи у Шведској чврсто стајали у бурама и успевали да се прилагоде новим политичким и економским условима. Али у ствари постоје границе овој дивној способности за опоравак предузетништва. Условне предузетништва треба брижљиво проучавати, обезбедити да се јасно исказују, чувају и гарантују у нашем друштву у

¹⁰ »The Political Values of the 1980s« — by Hans L. Zetterberg, str. 50.

1980--тим годинама. После свега ми желимо друштво које није само правично већ исто тако и креативно.“

Уместо закључка:

У Шведској постоји велика несагласност око тога да ли би требало водити јавну политику о формирању капитала: до ког степена треба друштво да се ослања на деловање слободних тржишних снага, а до које мере на колективне форме акумулације у различитим облицима.

Конкурентност шведских предузећа је кључни фактор очувања пуне запослености. Благодарећи својој индустрији Шведска може данас да понуди висок ниво живота укупном свом становништву и напредан друштвени систем.

Било који ефикасан економски систем треба да подстиче на ефикасну производњу, уз високу стопу привредног раста и пуно коришћење ресурса, расподелу која се доживљава као пристојно правична и хармонизовање објективних и субјективних конфликта и сукоба што израстају у економском процесу.

Допринос тржишне привреде, њена ефикасност као и њено подстицање обнове технологије, способност да производњу оријентира према тражњи је централни захтев читавог шведског друштва. Међутим, од предности тржишне економије не правити догму. Швеђани нису индиферентни према слабостима система, пошто сама тржишна економија не садржи социјалне елементе.

Risto Džunov

THE ROLE OF STATE IN THE SWEDISH MARKET ECONOMY

Summary

The role of state in the Swedish market economy is here realised in the conditions of political democracy and labour market in order to regulate the relations between trade unions and employers. So it was possible to separate the conflicts in the labour market from the conflicts in political life.

According to the Constitution of Sweden: »The public administration shall promote the ideals of democracy as guidelines in all sectors of society«, in regard to opening the prospect of material and intellectual advancement for all. Also, according to the Constitution: »In particular, it shall be incumbent upon the public administration to secure the right to work, housing and education, and to promote social care and social security and a good living environment.«

In the fulfilment of these determinations national and local authorities have been made responsible for child care, education, cultural amenities, medical care and health services, care of the elderly and many other things which are important to all members of the community. These activities have been made civil rights and distributed to all members of the community, equally or according to needs. In order to satisfy such needs an augmentation of col-

lective ownership under control of democratic bodies was needed. So happen that the formation of new capital has to an increasing extend taken place within the framework of national and local government activities, in the savings banks, in the General Pensions Funds, The National Pension Fund (AP — Fund) ni 1960 created a system of collective savings. In addition to the before mentioned, so called »Löntagar fonden« (Workers' funds) were established, als a new form of collective savings.

Considering that uncontrolled growth is liable to cause an increasing skewness in distribution of incomes and wealth it is accepted that these unequai distributive effects have to be corected and economic growth has to be controlled.

A determined policy of full employment has given jobs and earnings to large groups of people previously excluded from the labour market, especially to women. Employees, also, have gained co-determination right in matters relating to working conditions.

In the artical I have quoted information about structure of the real capital according to the category of ownership, the same about productive capital and as well as the ownership of capital in industry.

They were given some sphere of state interventions: in housing sector, labour market policy, in the area of taxetion policy.

In the artical the opinions on methods, instruments, results, problems and prospects for successful functioning of Swedish mixed economy were presented by prominent Swedish economists. They show existence a great disagreement concerning the facts whether to conduct public policy about the formation of capital: to which extent the society should rely on of free market forces and to which scope on the colcetive forms of accumulation in different forms.

The contribution of market economy, its efficiency and its stimulation of the renewal of technology, the ability to orientate production according to demand is e central option of the whole Swedish society. However, one should not to be dogmatic about the advantages of a market economy. The Swedes are not indiferent concerning the shortcomings of market economy, because this type of economy has not got social elements.